

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Pirskanen, Henna; Eerola, Petteri; Jokinen, Kimmo

Title: Nuorten aikuisten käsityksiä tulevaisuuden perheistä

Year: 2020

Version: Published version

Copyright: © 2020 Nuorisotutkimusseura ja tekijät

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Pirskanen, H., Eerola, P., & Jokinen, K. (2020). Nuorten aikuisten käsityksiä tulevaisuuden perheistä. In T. Valkendorff, & E. Sihvonen (Eds.), Nuorten perheet ja läheissuhteet (pp. 127-142). Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Nuorten elinolot -vuosikirja, 2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020110489259>

NUORTEN AIKUISTEN KÄSITYKSIÄ TULEVAISUUDEN PERHEISTÄ

HENNA PIRSKANEN, PETTERI EEROLA & KIMMO JOKINEN¹

Perheiden tulevaisuudesta on keskusteltu viime aikoina paljon sekä Suomessa että kansainvälisesti. Nämä keskustelut liittyvät usein perheiden, perhe-elämän ja perhemuotojen muutoksiin. Selkeimpiä perheissä tapahtuneita muutoksia väestötasolla ovat viimeisten vuosikymmenten aikana olleet lapsiperheellistymisen siirtyminen yhä myöhemmälle iälle ja avioliittoinstituution itsestäänselvyyden mureneminen. Suomessa kuten länsimaissa yleensäkin ensisynnyttäjät alkavat olla lähes 30-vuotiaita, ja isäksi tullaan yleisesti vasta yli kolmekymmenvuotiaana. Avioliitot taas ovat saaneet rinnalleen avioliitot ja monet muut parisuhteessa elämisen tavat, esimerkiksi niin sanotut *living apart together* -parisuhteet, joissa pari ei asu samassa asunnossa. Huomattava muutos on myös avo- ja avioerojen kasvu: Pohjoismaissa lähes joka toisen lapsen ennustetaan kokevan vanhempiansa eron ja elävän osan lapsuuttaan joko yhden vanhemman perheessä, vuoroasujana tai uusperheessä, mahdollisesti jopa näissä kaikissa. Lisäksi yksinelävien ja vapaaehtoisesti lapsettomien pariskuntien määrän ennustetaan kasvavan. (Jokinen & Kuronen 2011; OECD 2011; Suomen virallinen tilasto SVT: Perheet 2017.)

Varsinkin 2000-luvulla on julkisuudessa käsitelty paljon myös tasa-arvoista avioliittoa, samaa sukupuolta olevien parien adoptio-oikeutta ja sateenkaariperheiden eri muotoja. Taustalla ovat olleet myös lainsäädäntömuutokset, sillä Suomessa esimerkiksi laki avioliittolain muuttamisesta (156/2015) mahdollisti samaa sukupuolta olevan parin avioliiton vuodesta 2017, ja tämän tasa-arvoisen avioliittolain myötä myös samaa sukupuolta olevat parit voivat adoptoida lapsen. Adoptiolainsäädännön (22/2012) mukaan aviopuolisoiden sukupuolesta riippumatta

on mahdollista adoptoida yhteinen lapsi. Lisääntyvästi huomiota on myös kiinnitetty sellaisiin lapsiperheisiin, joita ei olisi olemassa ilman moderneja lisääntymisteknologioita ja joissa käsitteet biologinen ja sosiaalinen vanhemmuus saavat uusia sisältöjä. Näitä keskusteluita voidaan jo itsessään pitää yhtenä perhemuotojen moninaistumisen osana, koska se, mitä ja miten perhesuhteista puhutaan, on tärkeä osa niiden muotoutumista. (Golombok 2015.)

Uusin laajaa ajatuksenvaihtoa herättänyt aihe ovat syntyvyyteen ja erityisesti perhekoon pienenemiseen liittyvät kysymykset. Erityistä huolta on kannettu väestön ikääntymisestä ja huoltosuhteen heikkenemisestä: mitä pienempiä ovat uudet ikäluokat, sitä hankalampaa on rahoittaa ikääntyneiden lisääntyvät hoivatarpeet. Vuoden 2020 alussa julkaistun väestön ennakkotilaston mukaan kokonaishedelmällisyysluku on Suomessa pudonnut keskimäärin 1,35 lapseen naista kohden (Väestön ennakkotilasto 2020, tammikuu). Tämän kehityskulun tekee erityisen kiinnostavaksi se, että Suomessa kokonaishedelmällisyysluku on laskenut alemmaksi kuin muissa Pohjoismaissa, vaikka niissäkin luvut ovat laskusuunnassa. Poikkeuksellista läntisiin naapurimaihin verrattuna on myös se, että yhä useampi suomalainen jää kokonaan lapsettomaksi.

Perhemuodolla viitataan usein siihen, keitä perheeseen kuuluu ja millaisia suhteita perheenjäsenten välille muotoutuu. Useiden tutkimusten mukaan perhemuodolla ei ole vaikutusta siihen, miten lapsia perheessä kasvatetaan tai miten perhe suojaa lasta riskikäyttäytymiseltä. Perhemuoto ei niiden mukaan itsenäisenä muuttujana ole oleellinen tekijä selitettäessä lasten ja nuorten hyvinvointia. (Aarnio ym. 2017;

Golombok 2015; Rissanen 2016.) On myös tutkimuksia, joissa on havaittu lapsen hyvinvoinnilla – esimerkiksi koulumenestyksellä ja sosioemotionaalisilla taidoilla mitattuna – sekä perhemuodolla olevan yhteyttä, kun on vertailtu avioperheitä yhden huoltajan, sijais- ja avoliittoperheisiin. Tutkimusten pohjalta ei voida kuitenkaan sanoa, missä määrin tuloksissa on kyse esimerkiksi välillisistä vaikutuksista, jotka juontavat muun muassa perheissä käytävissä olevista taloudellisista resursseista. (Thomson & McLanahan 2012; Härkönen, Bernardi & Boertien 2017.) Tästä huolimatta vanhempien ja lasten muodostamien ydinperheiden osuuden väheneminen lapsiperheiden joukossa ja alhainen syntyvyys ovat herättäneet huolipuhetta esimerkiksi mediassa ja poliitikkojen parissa väestörakenteen, talouskasvun ja eläkejärjestelmän näkökulmista (esim. Kervinen & Luukka 2019). Perhemuotojen murrosta on selitetty muun muassa perinteisiä perhearvoja korostavien elämäntyylien eroosiolla, nuorten aikuisten lisääntyneellä yksilökeskeisyydellä, hedonismilla ja haluttomuudella tai kyvyttömyydellä pitkäaikaisiin sitoutumisiin. Nämä paikoin moraalista paniikkiakin synnyttäneet yksilöiden käyttäytymiseen liitetyt moitteet vähälapsisuuteen liittyen ovat saaneet rinnalleen myös hie-man laajempia, kulttuuris-yhteiskunnallisia puheenvuoroja, joissa alhaisen syntyvyyden syiksi on esitetty lapsivihamielistä kulttuuria, työelämän vaativuutta ja työn ja perheen yhteensovittamisen vaikeuksia, taloudellista epävarmuutta, tulevaisuuspessimismia, ilmastonmuutosta ja suomalaislasten suurta hiilijalanjälkeä. (Esim. Jokinen 2014; Alakärppä, Sevón & Rönkä 2020.)

Perhetutkimuksen parissa perhekäsitysten laajentumista ja niiden muuttumista aiempaa monimuotoisemmiksi on käsitelty paljon (Chambers 2012). Useat tutkijat ovat korostaneet näkemystä, jonka mukaan perhe on sitä, mitä sen jäsenet tekevät ja mitä he itse kokevat sen olevan (esim. Mason & Tipper 2008; Morgan 1996; Ritala-Koskinen 2001). Perhemäärittelyt subjektiivisesta näkökulmasta ovat

esimerkiksi konfiguraationaalisen perhetutkimuksen keskiössä (esim. Widmer 2010; ks. konfiguraationaalisesta näkökulmasta kattavasti Castrén 2014). Toisin sanoen perhesuhteista ja perheen rajoista, myös siitä, keitä perheeseen kuuluu, neuvotellaan koko ajan, ja perheen määrittely-yrityksistä muodostuu päättämätön ideologinen prosessi, jossa voi olla piirteitä myös valtataistelusta. Perhekäsityksistä käytävien neuvottelujen ja suoranaisien kamppailujen lisäksi tutkimukset korostavat myös konkreettisia muutoksia perhe-elämässä, kuten edellä mainittuja keskimääräisen lapsiluvun pienenemistä, lapsettomien parien lukumäärän kasvua, avo- ja avioerojen lisääntymistä ja niiden myötä uusperheiden yleistymistä (OECD 2011).

Kysymykset perheen ja sukulaisuuden tulevaisuudesta – erityisesti nuorten näkökulmasta – ovat herättäneet myös tutkijoiden kiinnostuksen (ks. Forsberg & Nätkin 2016; Forsberg & Timonen 2018; Jokinen 2014; Nätkin 2018). Tutkimuksissa kuvataan, kuinka nuoret aikuiset näkevät perheiden tulevaisuuden olevan vahvasti yhteydessä laajempiin yhteiskunnallisiin, taloudellisiin, poliittisiin, ekologisiin ja yhteiskunnan arvoihin liittyviin kehityskulkuihin. Esimerkiksi pelko työmarkkinoille sijoittumisen vaikeudesta ja epätyypillisten, lyhytkestoitteiden työsuhteiden yleistymisestä on yhteydessä perheen perustamisen siirtämiseen myöhemmäksi, ja kokemus suomalaisten suuresta hiilijalanjäljestä liittyy ajatukseen siitä, että lasten hankkiminen tällaiseen korkean kulutuksen yhteiskuntaan on epäekologista.

Tässä artikkelissa tarkastelemme nuorten aikuisten käsityksiä ja ajatuksia siitä, millaisia ovat heidän omat perheensä ja perheet yleensä vuonna 2033. Olemme artikkelissamme kiinnostuneita siitä, millaisia muutoksia ja jatkuvuuksia nuoret aikuiset perhe-elämän lähitulevaisuuden kehityskulkuihin liittävät. Olemme kiinnostuneita siitä, 1) millaisiksi nuoret aikuiset ajattelevat oman tulevaisuuden perheensä sekä 2) millaisia heidän käsityksissään ovat lähitulevaisuuden yhteiskunnalliset perhe-elämän kehityskulut ja mihin suuntaan ne perheitä muovaavat.

Länsimaisissa teollisissa yhteiskunnissa pitkälle 1900-luvun toiselle puoliskolle vallitsi tilanne, jossa ihmisten perheeseen liittyvät ihanteet ja toiveet ja se, millaiset perhemuodot ja perheilmiot olivat yleisiä väestötasolla, olivat lähellä toisiaan. Ydinperhe kuului teolliseen normaaliin, se oli ihanne ja kyseenalaistamaton ja selvästi yleisin, vaikkakaan ei ainoa lapsiperheiden muoto. (Esim. Beck 1986.) Monet nyky-Suomessa tutut perheilmiot olivat harvinaisia tai puuttuivat kokonaan: avoliittoja oli erittäin vähän, avioerot eivät vielä olleet yleistyneet, tasa-arvoisesta avioliitosta tai samaa sukupuolta olevan parin oikeudesta adoptoida lapsi ei edes puhuttu, kuten ei lasten vuoroasumisesta vanhempien eron jälkeen, ja maahanmuuttajaperheiden lukumäärä oli pieni, vain muutamia esimerkkejä mainitaksemme. Kun kysymme nuorilta aikuisilta yhtäältä sitä, millaisia he odottavat lähitulevaisuuden perheiden olevan, ja toisaalta sitä, millaisessa perheessä he uskovat itse elävänsä, mikä samalla kertonee jotain heidän perhetoiveistaan, voimme tarkastella tämän yksityisen ja yleisen suhdetta uudenaikaisessa ”jälkitekollisessa” kontekstissa ja katsoa, millaisia muutoksia ja jatkuvuuksia nuorten aikuisten mielestä voidaan löytää perheitä koskeissa kehityskuluissa.

Nuorisotutkimuksessa kiinnostuksen kohde on usein ollut muun muassa nuorten identiteettien muotoutumisessa, nuorten omissa vertaisryhmissä, alakulttuureissa, vapaa-ajanharrastuksissa, seksuaalisuudessa, päihteidenkäytössä, opinnoissa tai suhteessa työelämään. Sen sijaan heidän perhesuhteitaan ja käsityksiään perheistä on tutkittu vähemmän siitäkin huolimatta, että perhesuhteet ovat nuorille olennainen osa elämää kahdessakin eri merkityksessä. Nuorina aikuisina heillä on vielä läheinen suhde omaan lapsuudenperheeseensä (Jokinen & Kuronen 2011; Jokinen 2014), saattavatpa jotkut heistä vielä asuakin vanhempiensa kanssa. Toisaalta osa voi jo pohtia, haluaako oman perheen, ja jos haluaa, millaisen (Jokinen 2014). Artikkelimme pyrkii täyttämään tätä tutkimuksellista tyhjiötä.

AINEISTO JA MENETELMÄ

Tutkimuksemme aineistona toimii yliopisto-opiskelijoilta Tampereen ja Jyväskylän yliopistoissa lukuvuonna 2018–2019 kerätty Perhe vuonna 2033 -kirjoitelma-aineisto, joka koostuu yhteensä 72 kirjoitelmasta. Nuorten aikuisten näkemyksiä perhe-elämän ja sukulaisuuden tulevaisuuteen liittyen on tutkittu viime aikoina myös muilla vastaavilla kirjoitelma-aineistoilla (Forsberg & Nätkin 2016; Forsberg & Timonen 2018; Nätkin 2018). Muista viimeaikaisista tutkimuksista poiketen tässä tutkimuksessa tarkastelemme yleisten perhe-elämän kehityskulkujen lisäksi nuorten aikuisten käsityksiä heidän omista tulevaisuuden perheistään.

Kirjoitelmien keräämisessä on hyödynnetty eläytymismenetelmää soveltuvien osin (ks. menetelmästä Eskola ym. 2017). Eläytymismenetelmän peruslähtökohtana on, että vastaaja tuottaa annetun kehyskertomuksen pohjalta lyhyen kuvauksen tai tarinan. Useimmiten kehyskertomuksen erilaisia variantteja on kaksi, jotka poikkeavat toisistaan vain yhden, mahdollisesti hyvinkin pienen tekijän osalta. Oma lähestymistapamme poikkeaa kuitenkin tästä eläytymismenetelmän perusmallista. Taustakertomuksille yhteistä on, että tarkasteluajankohta on noin viidentoista vuoden päästä aineistonkeruun ajankohdasta ja että tarkastelun kohteena on tulevaisuuden perhe. Taustakertomuksia puolestaan erottaa se, että kirjoitelma-aiheista ensimmäinen pyrkii tuottamaan tietoa vastaajien henkilökohtaisista perhevisioista ja mahdollisesti myös siitä, millaisesta perheestä he itse unelmoivat. Jälkimmäinen puolestaan kertoo siitä, millaisiksi opiskelijat ylipäättään hahmottavat perhesuhteiden kehityskulut ja -trendit lähitulevaisuuden yhteiskunnassa. Taustakertomukset ovat näin ollen näkökulmaltaan erilaisia.

Opiskelijat saivat vastattavakseen toisen seuraavista kirjoitelma-aiheista:

- 1 ”Kuvittele, että on vuosi 2033. Millainen sinun perheesi on tuolloin, ja keitä siihen kuuluu? Entä millaisia perheitä on lähipiirissäsi?”

- 2 ”Kuvittele, että on vuosi 2033. Osallistut poliitikoille, asiantuntijoille ja tutkijoille suunnattuun kansalliseen seminaariin, jossa käsitellään ajankohtaisia perheisiin liittyviä teemoja. Mitkä ovat keskeisiä seminaarissa käsiteltyjä aiheita, ja miltä perheet vuonna 2033 näyttävät?”

Kirjoitelmia kerättiin opiskelijoilta molemmissa yliopistoissa perhetutkimuksen kurssin yhteydessä. Molempien kurssien opiskelijat olivat pääosin psykologian, yhteiskuntatieteiden ja kasvatustieteiden opiskelijoita, jotka todennäköisesti suorittavat ylemmän korkeasteen tutkinnon. Monet kirjoitelmia tuottaneet opiskelijat tulevat tutkinnon suorittuaan työskentelemään esimerkiksi sosiaalityöntekijöinä, lastentarhanopettajina ja psykologeina lasten, nuorten ja perheiden kanssa. He ovat tulevaisuuden perhe-ammattilaisia, jotka omalta osaltaan tulevat vaikuttamaan siihen, millaisiksi käsitykset perheistä erilaisissa institutionaalisissa konteksteissa tulevaisuudessa muodostuvat.

Se, että tutkimuksen osallistujajoukko on valikoitunut, vaikuttaa ainakin jonkin verran kirjoitelmien sisältöihin. Tiedetään esimerkiksi, että eri koulutustaustaiset naiset perustelevat suhdettaan lasten hankkimiseen eri syillä. Kun korkeasti koulutetut naiset pohtivat sitä, hankkiako lapsi vai ei, he lähestyvät usein kysymystä miettimällä uranäkymiään tai lapsen hankkimisen vaikutusta ilmastonmuutokseen. Toisen asteen koulutuksen omaavilla naisilla taas pelko työttömyydestä ja omasta jaksamisesta on yhteydessä haluttomuuteen tehdä lapsia. Lapsilukuihanne onkin matalin kaikkein heikoimmassa asemassa olevilla ja omia työllistymisnäkymiään huonoina pitävien naisten joukossa. Toisaalta korkeakoulutetut naiset näkevät ihanteellisen vanhemmaksi tulon iän korkeammaksi kuin muut koulutusryhmät. (Alakärppä ym. 2020; Miettinen 2015.) Voidaan siis olettaa, että yliopistossa opiskelevien nuorten aikuisten perhe-käsitykset ja ajatukset lasten hankkimisesta eivät anna edustavaa kuvaa kaikkien nuorten aikuisten näihin asioihin liittyvistä käsityksistä. Koska

meidän tutkimuksemme kaltaisia tutkimuksia nuorten ajatuksista tulevaisuuden perhettään ja perheiden kehitystä koskien ei aiemmin ole tehty, on mahdoton sanoa, millaisia erot eri ryhmien omaa perhettä koskevien odotusten välillä tarkkaan ottaen olisivat.

Valtaosa kirjoittajista oli siis alle kolmekymmentuotiaita naisia, mutta mukana oli myös muutamia miehiä. Analyysistä jätettiin pois ne yksittäiset vastaukset, joista kävi selvästi ilmi, että vastaaja ei kuulu nuoren aikuisen ikäkategoriaan. Suurimman osan molempien kurssien opiskelijoista voidaan kuitenkin ainakin ikänsä perusteella laskea kuuluvan milleniaalien sukupolveen (ks. Berger 2017). Taustatietoja, jotka mahdollistaisivat opiskelijoiden kertomusten tarkemman tulkinnan esimerkiksi iän, sukupuolen tai opintoalan kautta, ei vastaajilta kerätty.

Kirjoituspyynnöt jaettiin opiskelijoille molemmissa yliopistoissa perhetutkimuksen luennolla, ja opiskelijat tekivät kirjoitelmat luennon aikana. Aikaa kirjoittamiseen oli noin 20 minuuttia. Kirjoituspyynnöt jaettiin A4-paperilla satunnaisessa järjestyksessä, joten opiskelijat eivät itse valinneet sitä, kummasta aiheesta kirjoittivat. Opiskelijoille kerrottiin, että kirjoitelmia käytettäisiin tutkimus- ja opetuskäyttöön sekä selitettiin tutkimuksen tietosuojaan liittyvät seikat. Ennen kirjoittamisen alkua korostimme osallistumisen vapaaehtoisuutta, mutta tyhjiä palautuksia tuli vain muutamia. Kirjoitelmat kerättiin anonyymeinä. Kirjoitelmien pituus vaihteli noin puolikkaasta A4-arkin sivusta puoleentoista sivuun.

Taustatietojen kerääminen olisi ollut tutkimuseettisesti kyseenalaista, koska tällöin kurssien opettajat eli me tämän artikkelin kirjoittajat olisimme voineet tunnistaa vastaajat. Esimerkiksi miesten pienestä lukumäärästä johtuen heidän identifioimisensa olisi saattanut onnistua, jos vastaajan sukupuoli olisi ollut tiedossa. Vastaajien anonyymisyys pyrittiin takaamaan myös niin, että opiskelijat jättivät vastauksensa pöydälle, ja viimeisenä paperinsa tuonut sekoitti vielä pinon. Opiskelijoille korostettiin useaan

otteeseen, että myös tyhjän paperin jättäminen oli mahdollista.

Analysoimme kirjoitelma-aineistoa laadullista sisällönanalyysia hyödyntäen (Tuomi & Sarajärvi 2002). Analyysissa erittelimme nuorten kirjoitelmissaan tuottamia kuvauksia ja kertomuksia omasta perheestään ja yhteiskunnallisista perheen kehityskuluista. Aloitimme aineiston analyysin lukemalla kaikki kirjoitukset läpi. Artikkelin jokainen kirjoittaja luki läpi koko aineiston kiinnittäen huomiota sekä yhtäläisyyksiin että eroihin kirjoitelma-aiheiden välillä. Tämän jälkeen kävimme yhdessä läpi aineistosta tekemiämme havaintoja, jotka olivat hyvin samansuuntaisia. Keskeisin havainto tässä vaiheessa oli, että omaa tulevaisuuden perhettä käsittelevissä kirjoituksissa korostettiin parisuhdetta, lapsia ja sukulaisia, kun taas perhe-elämän yleisissä kehityskuluissa korostui perheiden moninaisuus. Tämän jälkeen eritelimme yksityiskohtaisemmin molempiin kirjoitelma-aiheisiin pohjaavien kirjoitusten keskeisiä sisältöjä. Oman perheen kuvauksissa huomioimme kiinnittyi siihen, että perheeseen kuuluvista henkilöistä kerrottiin usein tiettyssä järjestyksessä, puolisoista ja lapsista lähes poikkeuksetta aloittaen. Näissä kertomuksissa korostui myös toive perhesuhteiden pysyvyydestä ja jatkuvuudesta. Yleisempiä perhe-elämän kehityskulkuja kuvaavissa kertomuksissa korostui puolestaan perheen ja perhesuhteiden muutos ja muutoksen kytkeytyminen yleisempiin yhteiskunnallisiin kehityskuluihin.

NUORTEN KÄSITYKSET OMASTA TULEVAISUUDEN PERHEESTÄ

Ensimmäisestä, omaa tulevaisuuden perhettä koskevasta aiheesta, kirjoitti 32 vastaajaa. Heidän kirjoitelmissaan kuvataan useimmiten perhettä, johon kuuluu tai toivotaan kuuluvan laaja joukko läheisiä. Näissä kirjoitelmissa toistuvat maininnat puolisoista, omista lapsista, omista ja puolison vanhemmista sekä omista ja puolison aikuisista sisaruksista perheeseen. Taulukossa 1 luetellaan mainitut perheenjäsenet ja muut lä-

heiset ja se, kuinka monessa kirjoituksessa kukin mainitaan. Mainintojen kokonaismäärää emme laskeneet; luokittelukriteerinä oli siis se, onko asia mainittu (kerran tai useammin) vai ei. Taulukon on tarkoitus antaa yleiskuvaa siitä, mistä teemoista tutkimukseen osallistuvat kirjoittivat; yleistyksiä annettujen lukumäärien pohjalta ei voi tehdä.

TAULUKKO 1. KIRJOITELMISSA (N=32) MAINITUT PERHEENJÄSENET JA MUUT LÄHEISET

	n
mies, puoliso, partneri	30
kotona asuvat (omat, biologiset) lapset	25
omat ja/tai puolison sisarukset perheeseen	20
omien ja/tai puolison sisarukset perheeseen	20
lemmikit	9
ystävät perheeseen	6
aikuiset, kotoa pois muuttaneet lapset	5
tukilapset, adoptiolapset, sijoitetut lapset	5

Mies, puoliso tai partneri mainitaan lähes jokaisessa kirjoituksessa. Yhdessä tekstissä kirjoittaja ei kerro mahdollisesta parisuhteestaan mitään, vaan toteaa elävänsä yksin, koska hänen poikansa on aikuistuttuaan muuttanut pois kotoa. Yksi kirjoittajista taas kertoo eronneensa. Lähes poikkeuksetta puoliso on eri sukupuolta kuin kirjoittaja. Suurimmassa osassa teksteistä puolisoista puhuttiin (avio)miehenä tai lasten isänä, ja vain parista tekstistä puolison sukupuolta ei voi päätellä. Yhdessäkään tekstissä ei suoraan sanottu, että partneri on kirjoittajan kanssa samaa sukupuolta, mutta osassa tapauksia kyse voi olla samaa sukupuolta olevasta parista. Tämän takia kaikki nämä vastaukset niputettiin samaan ryhmään (mies, puoliso, partneri). Useimmissa teksteissä kerrotaan myös kotona asuvista lapsista ja muutamassa tekstissä kotoa pois muuttaneista aikuisista lapsista. Näiden biologisten lasten lisäksi mainintoja saavat adoptiolapset, sijoitetut lapset ja tukilapset. Samassakin per-

heessä voi olla sekä alaikäisiä, kotona asuvia että aikuisia, kotoa poismuuttaneita lapsia, tai sekä omia että sijoitettuja lapsia. Yleisimmin perheessä on yhdestä kolmeen omaa alaikäistä biologista lasta. Kirjoittajien tulevaisuuden perhe on täten yleensä lapsiperhe, ja pääasiassa kirjoittajan, hänen puolisonsa ja yhteisten lasten muodostama ydinperhe. Vain parissa kirjoitelmissa sanotaan selvästi, että perhe koostuu lapsettomasta parista. Isovanhemmat mainitaan usein. Useimmiten kyse on kirjoittajan omista vanhemmista, mutta toisinaan myös puolison vanhemmista. Puolison vanhemmat mainitaan useimmiten omien vanhempien yhteydessä, minkä tulkitsemme kuvaavan sukupolvinäkökulmaa perhesuhteisiin. Mainintoja on paljon myös sisaruksista perheineen. Useimmiten kirjoitetaan omista, mutta usein myös puolison sisaruksista. Tässä mielessä enemmistö tulevaisuuden perheistä on eräänlaisia laajentuneita perheitä, joissa ydinperhe on kiinteässä yhteydessä sukulaisperheisiin.

Omasta tulevaisuuden perheestä tai perhe-toiveesta kerrottiin aineistossa esimerkiksi seuraavasti:

Olen nyt raskaana, joten vuonna 2033 lapseni on 14-vuotias. Lisäksi minulla on toivottavasti kaksi muutakin lasta: ehkä noin 11- ja 8-vuotiaat. Olen edelleen naimisissa mieheni kanssa, asumme omakotitalossa ja olemme opiskelualallamme töissä. Olemme yhä viikoittain yhteydessä myös omiin vanhempiimme, jotka asuvat lähellä. Myös minun ja mieheni sisarusten kanssa olemme jonkin verran tekemisissä, emme kuitenkaan yhtä usein kuin vanhempiemme.

Järjestyksen, jossa nuoret aikuiset tulevaisuuden perheenjäsenistään kertovat, voidaan nähdä toistavan kulttuurista kaavaa siitä, keitä perheeseen tulisi kuulua. Kyse on länsimaissa yleisestä ideologisesta koodista, jossa nostetaan tietynlainen perhe oikeaksi ja kunnolliseksi, luonnolliseksi tavaksi olla perhe, ja perheeksi, jollaisen ihmisten oletetaan yleisesti haluavan. Feminis-

titutkija Dorothy Smith (1993; katso myös Kuronen 2014) puhuu tässä yhteydessä niin sanotusta amerikkalaisesta standardiperheestä, joka koostuu yhdessä asuvasta heteroseksuaalisesta parista ja heidän kanssaan samassa taloudessa asuvista lapsista, jotka ovat vanhempiinsa juridisessa suhteessa, eli vanhempiensa biologisia tai vanhempien virallisesti adoptoimia lapsia. Tosin on muistettava, että aineistomme perhekuvauksissa on vahvan ydinperhepainotteisuuden lisäksi myös aineksia laajennetusta perhekäsityksestä.

Kulttuuristen mallien ja ideaalien lisäksi kertomusten voidaan nähdä kertovan myös siitä, millaisista perheistä nuoret haaveilevat. Nuorten aikuisten kertomuksissa parisuhde on keskeisessä roolissa. Kirjoitelmissa toistuu kaava, jossa perhekuvaus aloitetaan kertomalla puolisoista ja lapsista ja niin, että puoliso mainitaan ensin. Parisuhdetta kuvataan muun muassa peruskalliona, jonka pohjalle perhe rakentuu: ”Olen jakanut elämäni kumppanini kanssa, ja vuosien varrella luottamus on kasvanut suureksi, ikään kuin peruskallioksi.” Kirjoittajien kuvauksissa toistuu myös odotus ja toive parisuhteen pitkäkestoisuudesta ja kestävydestä. Parisuhteen lisäksi myös toiveet omista lapsista tuotiin esille heti kirjoitelmien alussa. Järjestyksen voidaan nähdä kuvaavan sitä, kuinka lapsiperhe-elämän toivotaan toteutuvan nimenomaan pitkäkestoisessa parisuhteessa. Tämä käy hyvin ilmi seuraavasta katkelmasta: ”Viidentoista vuoden päästä olen edelleen naimisissa mieheni kanssa. Meillä on kaksi lasta, kymmenen vuoden molemmin puolin.”

Myös niissä kertomuksissa, joissa kirjoittaja ei halunnut lapsia, lapsettomuudesta mainittiin heti kirjoitelman alussa. Omalta osaltaan tämä kuvaa normia, jossa lasten ajatellaan kuuluvan perheeseen. Näin ollen lasten hankintaan tulee ottaa kantaa myös silloin, kun lapsia ei ole toiveissa. Seuraavassa katkelmassa kerrotaan ensin perheen koostumus, ja heti sen jälkeen erikseen mainitaan lapsettomuus: ”Vuonna 2033 omaan (lähi)perheeseen kuuluu minä sekä puolisoni, sekä mahdollisesti eläimiä, kuten kissoja tai koiria. Lapsia ei perheeseemme todennäköisesti kuulu.”

Vaikka perheestä kirjoitetaan pääasiassa ydinperheenä, joka muodostuu (avio)puolisoista ja heidän lapsistaan, niissä ei kuitenkaan liikuta pelkästään tämän ideologisen koodin varassa. On enemmän sääntö kuin poikkeus, että omat ja/tai puolison vanhemmat ja sisarukset muodostavat ydinperheen ympärille laajennetun perheen: ”Toivon toki myös, että omat ja puolisoni vanhemmat sekä meidän molempien sisarukset lapsineen kuuluvat yhä lähipiiriin, ikään kuin laajennettuun perheeseen.”

Perhesukupolvien väliset suhteet jäsentyvät nykyaikana monin eri tavoin. Nämä suhteet voivat yhtäältä olla läheisiä ja emotionaalisesti lämpimiä ja lisätä perheenjäsenten hyvinvointia, mutta toisaalta näissä suhteissa voi olla myös jännitteitä, ristiriitoja ja etäisyydenottoja. Yleisesti ottaen tällaiset perhesukupolvien väliset verisiteet, kuten suhteet isovanhempien, vanhempien, aikuisten sisarusten ja lasten/lastenlasten välillä, sisältävät kuitenkin paljon vastuita ja velvollisuuksia. Siksi niitä ei ole kovin helppoa kokonaan katkaista, eikä useimmiten minkäänlaista katkaisemisen tarvetta edes ole. (Carr & Moorman 2011; Sutor ym. 2011.)

Lukuisten tutkimusten (ks. esim. Harper 2005; Lowenstein 2005; Treas & Marcum 2005) perusteella voidaan väittää, että viime vuosikymmenien aikana perhesukupolvien väliset suhteet ovat pikemminkin lähentyneet kuin loitontuneet. Tämän oletetaan johtuvan ainakin siitä, että ihmiselämän pidentymisen myötä myös sukupolvet ovat pidempään tekemisissä toistensa kanssa. Usein näissä ylisukupolvisissa suhteissa ei enää kyse ole kolmesta, vaan neljästä ja joskus jopa viidestä sukupolvesta. Isovanhemmat ovat aiempaa enemmän tekemisissä lastenlastensa kanssa. Tällaisissa useista sukupolvista koostuvissa perheissä tyypillistä on, että aiempaa useamman sukupolven jäseniä on elossa yhtäaikaisesti, samalla kun pienentyneiden perhekokojen myötä kuhunkin sukupolveen kuuluu aiempaa vähemmän jäseniä (ns. *beanpole family*) (Bengtson, Rosenthal & Burton 1990). Kyse on yhteydenpidosta, taloudellisesta tuesta ja lastenhoidosta. Näyttää myös siltä, että monissa maissa julkisen sektorin

rooli ikääntyvien hoidossa on käymistilassa, jolloin paineet perheitä kohtaan saattavat lisääntyä ikääntyvien hoivan järjestämisessä (esim. Anttonen & Sointu 2006). Suomalaisessakin julkisuudessa omaishoiva nostetaan usein ikääntyneiden hoivassa muulla tavalla, yksityisesti tai julkisesti, järjestettyjen hoivapalveluiden rinnalle. Tämäkin voi osaltaan olla syy sukupolvisuhteiden lämpenemiselle. Jopa pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa, joissa naisten työssäkäyntiaste on korkea, naiset melko yleisesti auttavat omia ja puolisonsa ikääntyneitä, apua tarvitsevia vanhempia. Tämän perusteella on ymmärrettävää, että kirjoittajista suuri osa painottaa omien ja puolisonsa vanhempien olevan läheisiä perheenjäseniä.

Kun puhutaan vanhempien ja heidän biologisten lastensa välisistä ja biologisten sisarusten välisistä verisiteistä sekä avioliiton kaltaisista juridisista siteistä, on hyvä muistaa, että siteet eivät rajoitu vain ydinperheen sisälle, vaan ulottuvat useampaan perhesukupolveen ja myös useamman perhesukupolven sisarussuhteisiin. Aineistossamme isovanhemmat ja aikuiset sisarukset määritellään keskeisiksi perheenjäseniksi tai ainakin lähelle perheen ”ydintä”; he ovat tärkeä osa perhettä sen pohjalta, kuinka tavalista aineistossamme heidän mainitsemisensa osana perhettä oli ja kuinka suhdetta heihin kuvailtiin. Tässä mielessä ydinperheideologian poikkeuksellisen vahva asema kulttuurissamme ei saa vastaavaa asemaa aineistossamme. Sen rinnalla voisi puhua vähintään kolmen perhesukupolven välisten verisiteiden vahvuudesta ja sen ohella vielä sisarussuhteiden ylläpitämisestä aikuisiälläkin. Tällaista perhesukupolvien ja aikuisten sisarusten yhteiseloä kuvataan aineistossamme esimerkiksi seuraavasti:

Isoveljeni olisi tuolloin naimisissa nykyisen tyttöystävänsä kanssa ja heillä olisi lapsia 1–3. He olisivat meille läheisiä ja olisimme yhden lapsen kummeja. Siskoni opiskelee, ja vuonna 2033 uskon hänen löytäneen itselleen mukavan miehen. Heillä olisi korkeintaan yksi lapsi, sillä siskoni olisi hyvin urakeskeinen. Olemme myös läheiset.

Vanhempani uskon vielä olevan elossa ja heitä näen säännöllisesti. He olisivat keskeisiä henkilöitä perheeni elämässä. Myös mieheni perhe kuuluu elämäämme.

Ystävät perheineen mainitaan muutamassa omaa tulevaisuuden perhettä käsittelevässä kirjoituksessa. Joissakin perheitä ja ystävyyttä käsittelevissä tutkimuksissa on oletettu näiden niin sanottujen valittujen suhteiden merkityksen pikkuhiljaa nousevan annettujen suhteiden eli perhesuhteiden merkityksen rinnalle. Esimerkiksi sosiologit Ray Pahl ja David Pevalin (2005) esittävät, että valinnan merkitys läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä on kasvanut. Tärkeät verkostot rakentuisivat näin ollen yhä useammin ystävistä ja muista sellaisista läheisistä ihmisistä, joihin ei ole verisidettä ja joita ei voi ainakaan perinteisellä länsimaisella tavalla lukea perheeseen kuuluviksi. Toki läheisestä, pitkäaikaisesta ystävästä voi aivan hyvin tulla perheenjäsen, ja vastaavasti suhde johonkin perheenjäseneseen voi muuttua hyvinkin etäiseksi. Aineistossamme ystävistä perheineen kerrotaan kuitenkin vasta puolison, lasten, vanhempien ja sisarusten jälkeen, ja harvemmin kuin verisukulaisista. Vaikka kertomisjärjestyksestä ei voida suoraan päätellä suhteen tärkeyttä, niin valtaosa kirjoitelmista kuvaa, kuinka ystävät näyttäytyvät enemmänkin lähipiirinä tai muina merkityksellisinä läheissuhteina kuin varsinaisina perheenjäseninä. He eivät millään muotoa vähennä perheenjäsenten vahvaa asemaa. Tosin muutamassa kirjoituksessa ystävyyssuhde alkaa muistuttaa läheistä sukulaissuhdetta eikä siten oleellisesti eroa verisiteelle rakentuneista suhteista. Ystävien kuvataan esimerkiksi olevan ”kuin toinen perhe”, mutta useimmin toistuu tapa laskea ystävät lähipiiriin: ”Ystävät ovat tärkeä tukiverkko ja apu perheessämme.”

Monissa tutkimuksissa on havaittu, kuinka varsinkin lapset mutta myös aikuiset laskevat lemmikit perheenjäsenikseen (esim. Charles & Davies 2008; Jokinen ym. 2013). Nuorten aikuisten omaa tulevaisuuden perhettä käsittelevissä kertomuksissa lemmikit mainittiin lähes joka kolmannessa kirjoituksessa, ja lisäksi

saatettiin mainita esimerkiksi ratsastuksen olevan perheelle tärkeä harrastus. Joskus lemmikit mainitaan poikkeuksellisesti heti puolison jälkeen, mutta useimmiten vasta sitten, kun lapset on käyty läpi. Omista vanhemmista ja sisarusten perheistä kerrotaan yleensä vasta lemmikkeen jälkeen. ”Minulla on aviomies ja korkeintaan kaksi lasta, ja viikonloppuisin vierailevia tukilapsia. Sen lisäksi tärkeitä perheenjäseniä on kissa ja koira.”

Monissa kertomuksissa kirjoittajat kuvaavat myös lähipiiriään eli sitä, millaisia perheitä elää heidän oman perheensä ympärillä. Näissä kuvauksissa perheiden moninaistumista kuvaava kehityskulku korostuu hyvin vahvasti. Aineistossamme toistuvat esimerkiksi seuraavan katkelman kaltaiset kuvaukset: ”Uskon, että lähipiiriin perheet ovat moninaisia, sillä sitä ne ovat jo nyt. Ystävissäni on yksineläjiä, erilaisissa parisuhteissa eläviä, yksinhuoltajia, ydinperheitä, sateenkaari-perheitä ja uusioperheitä. Vuonna 2033 näistä perheistä osa on vaihtanut muotoaan.”

Vaikka tutkimukset ovat todentaneet perhemuotojen moninaistuneen muun muassa avioerojen myötä kautta länsimaiden, keräämissämme kirjoitelmissa eroista ja uusperheistä kirjoitettiin pääasiassa vain yleisempänä, omassa lähipiirissä havaittavissa olevana mutta ei omaa perhetulevaisuutta koskevana kehityskulkuna. Omakohtaisia kokemuksia kirjoittajilla ei näistä asioista juuri ole. Kertomuksia, joissa mainittiin kirjoittajan oma ero, eron tai uusperheen mahdollisuus, tai omien vanhempien ero ja uudet kumppanit, oli niukasti. Toisaalta kirjoitelmissa korostuva monessakin mielessä perinteiseksi tai ydinperheeksi kuvattavissa oleva ajatus perheestä ei välttämättä ole monoliittinen. Pikemminkin kertomukset kuvaavat sitä, kuinka ydinperheen käsitteessä on liikkumavaraa, ja kuinka sen saamat merkitykset voivat muuttua tilanteen mukaan. Lisäksi ydinperheeseenkin on mahdollista liittää ajatus omannäköisestä, yksilöllisestä perhe-elämästä: ”Toivon, että osaamme elää meidän näköistämme perhe-elämää ilman, että sitä tarvitsee perustella muille.”

NUORTEN KÄSITYKSET PERHE- ELÄMÄN YLEISISTÄ KEHITYSKULUISTA

Perheiden tulevaisuudesta yleensä kirjoitti 40 opiskelijaa. Heidän kuvauksiaan perheiden tulevaisuudesta ja perhe-elämän kehityskuluista määrittelee moninaisuus: perhemuotojen kirjo kasvaa, ja perhekäsitykset ovat aiempaa joustavampia. Paino kirjoituksissa on selvästi erilaisten perhemuotojen ja -käsitysten kirjossa. Kirjoitelmissa kuvataan myös laajempien yhteiskunnallisten kehityskulkujen, kuten muun muassa ilmastomuutoksen, erilaisten luonnonkatastrofien ja huono-osaisuuden vaikutuksia perhe-elämään.

Kirjoitelmissa oletetaan, että vanhempien ja lasten muodostamat pienperheet ovat edelleen yleinen tapa elää perhe-elämää myös jatkossa. Niiden rinnalla yhä erilaisemmat perhemuodostelmat tulevat osaksi tunnistettua ja tunnusnettua perheiden moninaisuutta. Seuraavan kaltaiset perhe-elämän moninaisuutta ilmentävät kuvaukset olivat yleisiä: ”Perheet ovat vuonna

TAULUKKO 2. KIRJOITUKSISSA (N=40) YLEISIMMIIN KÄYTETYT TULEVAISUUDEN PERHEITÄ JA PERHESUHTEISIIN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ KUVAAVAT SANAT

	n
ydinperhe, pienperhe	22
monimuotoisuus	22
sateenkaariperheet	14
monikulttuurisuus	12
tasa-arvo (sukupuoli, seksuaalisuus, talous)	7
ilmastonmuutos, ympäristöongelmat	6
teknologian ja median kehitys	6
uusperheet	6
itselliset äidit, yksinhuoltajuus	6
yhden hengen taloudet, sinkut	5
alhainen syntyvyys	4
ystävät perheenjäseninä	4
pariskunta, joka valinnut lapsettomuuden	4
huono-osaisuus	4

-33 huomattavasti monimuotoisempia kuin tänä päivänä. Uskon, että yhteiskunta on muuttunut suvaitsevaisemmaksi ja usea nykyään käsittelyssä oleva perheasia on harpannut eteenpäin ja laki-asiat tasa-arvoisempaan suuntaan.” Taulukosta 2 selviää, millaisia perheisiin ja perhesuhteisiin oleellisimmin vaikuttavien tekijöiden arvellaan olevan. Taulukko kertoo, kuinka monessa kirjoituksessa kyseinen teema mainitaan.

Yleisimmin mainittu perhemuoto on ydinperhe. Ydinperheluokan alle olemme laskeneet myös sellaiset ilmaisut kuin normiperhe, heteronormatiivinen yksiaviolinen perhe, tyypillinen lapsiperhe tai pienperhe. Toki jollain näistä ilmaisuista voidaan mahdollisesti tarkoittaa myös jotain muuta perhemuotoa, kuten uusperhettä tai lapsetonta paria. Ydinperheenkään käsite ei välttämättä ole niin vakiintunut ja itsestään selvä, että kaikki kyseistä sanaa käyttävät tarkoittavat sillä isän, äidin ja heidän lastensa muodostamaa perhettä. Myös sana pienperhe on monimerkityksinen. Sillä tarkoitetaan usein yhden vanhemman perhettä. Esimerkiksi Pienperheyhdistys edustaa yhden vanhemman perheitä. Asiasyhteydestä päätellen kirjoitusten sanalla pienperhe tarkoitetaan kuitenkin samaa kuin ydinperheellä tyyliin ”pienperheeseeni kuuluvat lisäksi mieheni ja kahdesta kolmeen lasta”. Myös ”tyypillinen lapsiperhe” on asia-yhteydestä päätellen luokiteltu ydinperheeksi. Osassa kirjoituksia ydinperheen aseman oletetaan säilyvän ennallaan, osassa taas oletetaan, että sen merkitys vähenee tai että sen merkitystä pitäisi alkaa vähentää. Seuraavassa lainauksessa puolestaan laajennetaan kiinnostavasti ydinperheen käsitettä esimerkiksi poistamalla kytkentä ydinperheen ja biologisten yhteyksien väliltä. Vaikka ydinperhe sanana esiintyy kirjoituksissa usein, itse sanan ”ydinperhe” merkityksen sisällön laajentaminen voi sisältää ajatuksen merkittävästä käsitteen sisällön ja laajemmin koko perhemuodon muuttumisesta. Kirjoituksissa aihetta ei kuitenkaan viedä tämän pidemmälle.

Uskon, että vuonna 2033 perhemalli-ideaalina on edelleen ydinperhe, mutta uskon, että ydinperheen käsite on muuttunut. Tulevaisuuden ydinperheeseen kuuluisivat myös homo- ja lesboparin muodostamat perheet, eikä biologisilla yhteyksillä ole merkitystä käsitteen kannalta. Uusioperheet, adoptioperheet ja sateenkaariperheet tulevat yleistymään, ja ne ovat vuonna 2033 normaaleja perhemuotoja.

Monessa kirjoituksessa ydinperhe on häivytetty ikään kuin rivien väliin, esimerkiksi niin, että puhutaan vain nykyisen perheideaalin aseman heikkenemisestä tai vallitsevan perheideologian kriisistä. Lapsista ja eri sukupuolta olevista vanhemmista muodostuvien perheiden lisäksi perhemuodoista eniten keräävät mainintoja sateenkaariperheet, monikulttuuriset perheet, uusperheet, itselliset äidit tai yksinhuoltajat, yhden hengen taloudet tai sinkut, perheet, joissa ystävät ovat täysivaltaisia perheenjäseniä, ja pariskunnat, jotka ovat valinneet lapsettomuuden.

Perheet ovat varmasti hyvin moninaisia vuonna 2033, kuten ne ovat jo nyt. Uskoisin, että tavallisin perhe on lapseton pariskunta. Toisaalta yksinelävien määrä voi olla lisääntynyt. Syntyvyys on laskenut entisestään ympäristöhuolien, epävarmojen työsuhteiden ja entistä kovempitempoisen työelämän myötä. Muutoin perheitä on varmasti hyvin moninaisia: yksinhuoltaja-, uus-, ydin- ja sateenkaariperheitä.

Adoptioperheet ja polyamoria mainitaan pari kertaa. Kirjoittajat eivät määrittele polyamoriaa, mutta yleensä sillä tarkoitetaan perhettä tai sellaista verkostomaista kokonaisuutta, jossa on enemmän kuin kaksi aikuista, joiden välillä on myös seksuaalista kanssakäymistä. Polyamoriassa perheessä voi olla aikuisten lisäksi lapsia.

Kiinnostavina yksityiskohtina pidämme sitä, että isovanhemmat, jotka mainittiin omaa tulevaisuuden perhettä käsittelevissä kirjoituksissa usein, mainitaan näissä perheen

tulevaisuutta yleensä käsittelevissä kirjoituksissa hyvin harvoin, samoin ylisukupolvisuus. Ikääntyvien hoivasta yleisemmin sen sijaan kirjoitettiin. Lemmikit mainitaan vain kerran, mikä saattaa liittyä kirjoitelma-aiheen luonteeseen, joka ei kiinnity vastaajien arkeen vaan yleisempään keskusteluun perheistä. Aikuisista sisaruksista perheineen tai aikuisten sisarusten välisistä suhteista ei kirjoiteta sanaakaan.

Kirjoitelmissa kuvataan, että perheiden monimuotoisuuden lisääntymisen myötä ymmärrys perheestä alkaa todennäköisesti perustua aiempaa useammin myös muille tekijöille kuin verisiteille. Samalla lainsäädännön uskotaan otavan nykyistä paremmin huomioon useanlaiset perheet. Tämän puolestaan nähdään johtavan monimuotoisten perheiden parempaan huomioon ottamiseen myös perheille suunnatuissa palveluissa ja institutionaalisissa suhteissa, kuten seuraavassa katkelmassa kuvataan: ”Perhettä ei myöskään ole sidottu sukulaisuuteen tai juridiikkaan. Tämä näkyy käytännön tasolla siinä, että erilaisissa viranomaiskohtauksissa ja/tai esim. neuvolassa, terveydenhuollossa, koulussa yms. ei oleteta, että perhe on ydinperhe tai ylipäätään sukulaisuuteen perustuva.”

Nuorten aikuisten kuvauksissa perhe-elämän kehityskuluista nostetaan esiin myös teemoja, joiden uskotaan, toivotaan tai pelätään vaikuttavan perhe-elämään tulevaisuudessa. Positiivisesti kuvatuiksi tulevaisuuden perheisiin vaikuttaviksi yhteiskunnallisiksi kehityskuluiksi nimettiin muun muassa yhteiskunnallisen tasa-arvon lisääntyminen ja laajempi seksuaalisen moninaisuuden tunnistaminen. Nämä saivat lähinnä yksittäisiä mainintoja. Enemmän mainintoja keräsivät erilaiset uhat ja katastrofit, joiden uskottiin vaikuttavan perhe-elämään. Tämä saattoi liittyä ainakin osittain kirjoitelmien keruun ajankohtaan. Ajallisesti samoihin aikoihin kirjoitelmien keräämisen kanssa julkisessa keskustelussa ja uutisoinnissa ilmastonmuutoksen kysymykset ja sen luomat uhkakuvat olivat vahvasti esillä (esim. Kokkonen 2019; Huusko 2018). Huolipuheen voi nähdä heijastavan ilmiötä, jota on kutsuttu globaalin sukupolven riskitietoisuudeksi. Epävarmuudet

ja riskien tiedostaminen ovat osa globaalin, nuoren sukupolven tulevaisuusvisioita ja peruskokemuksista maailmasta. (Särkelä & Suoranta 2016.) Katastrofien yhteyttä syntyvyyteen kuvattiin esimerkiksi seuraavasti: ”Katastrofit lisääntyvät aiheuttaen tuhoja ja niiden pelkoa. Lapsia on yhä vähemmän, koska ihmiset eivät halua lasten näkevän maailman heikkenevää tilaa ja lasten saaminen on myös aiempaa vaikeampaa.”

Nuorten kirjoituksissa ympäristöhuolten nähtiin vaikuttavan paitsi lasten määrän vähenemiseen, myös perheiden elämään ja ymmärrykseen perheestä: ”Ajattelen, että meidän on välttämätöntä siirtyä ydinperhemallista laajempaan ymmärrykseen perheestä, koska tulemme tarvitsemaan toisia ihmisiä ja yhteisön tukea selvitäksemme ilmastonmuutoksen aiheuttamista muutoksista.”

Syntyvyyden laskun myötä kirjoitelmissa nostettiin satunnaisesti esiin myös uusia lisääntymisteknologioita ja yksinasuvien ihmisten määrän lisääntymistä käsitteleviä kysymyksiä. Näitä kysymyksiä ei kuitenkaan lähestytty niinkään huolen kautta, vaan ne nähtiin perhetulevaisuuteen kuuluvina itsestäänselvyyksinä, joihin yhteiskunnan ja perhepolitiikan on tarpeen reagoida. Myös vanhemmuuden tasavertaisuuden ja löyhempien sukupuoliroolien kuvattiin lisääntyvän: ”Sukupuoliroolit ovat kuitenkin löyhemmät: isät ovat laajemmin mukana lapsista huolehtimisessa ja pitävät paljon isyys- ja vanhempainvapaita.”

Hoiivastuun muutokset ja kysymykset väestön ikääntymisestä (ks. esim. Anttonen & Soinu 2006) ovat olleet esillä julkisessa keskustelussa, ja tämä näkyi myös kirjoituksissa, joissa ikääntyneiden hoiva tuotiin esille esimerkiksi seuraavaan tapaan: ”Perheiden vastuulla ovat ikääntyneet sukulaiset, joiden hoivasta tulee huolehtia.” Julkisessa keskustelussa esillä olleista teemoista myös lapsiperheiden köyhyys (esim. Karvonen & Salmi 2016) nostettiin muutamassa kirjoitelmassa esiin. Lapsiperheiden köyhyyttä kuvattiin keskeisenä perheitä ja lapsia eriarvoistavana tekijänä muun muassa seuraavasti: ”...miten ja minkä verran lapsiperheille tulisi

siirtää tuloja tukijärjestelmän kautta, koska lapsiperheiden köyhyys on lisääntynyt”.

Nuorten aikuisten kertomuksissa perhe-elämän yhteiskunnallisista kehityskuluista esiintyivät joskus myös monet muut sellaiset teemat, jotka ovat olleet viime vuosikymmenten keskeisiä perhettä koskevassa tutkimuksessa, päätöksenteossa ja keskustelussa. Näitä teemoja ovat esimerkiksi kysymykset kasvatuksesta, vanhempi-lapsi-suhteista, mediasta sekä perheen ja työn yhteensovittamisesta. Näistä puhuttaessa ei korostunut kuitenkaan huoli, toisin kuin nuorten aikuisten huomioissa ilmastonmuutoksesta, syntyvyyden laskusta tai uhkaavista katastrofeista. Sen sijaan näitä teemoja lähestyttiin neutraalisti tai toiveikkaasti. Nämä kirjoitelmissa esiin nostetut aiheet toivat esiin myös pysyvyyksiä, joita perheteemaan liittyy. Samalla niissä heijastuu aineistomme nuorten aikuisten opiskelutaustan merkitys, sillä perheisiin ja kasvatukseen liittyviä teemoja opiskeleville lienee luontevaa pohtia vaikkapa vanhempien roolia tai vanhempi-lapsi-suhteita tulevaisuudessa.

YHTEENVETOA JA POHDINTAA

Analyysimme mukaan nuorten aikuisten henkilökohtaisia perhetulevaisuuksien kuvauksia määrittelevät toiveet puolisosta ja lapsista mutta myös läheisistä suhteista sukulaisiin ja ystäviin. Nämä toiveet kuvaavat myös niitä kulttuurisia merkityksiä, joita perheeseen liitetään. Laajempia perhe-elämän yhteiskunnallisia kehityskulkuja puolestaan kuvaavat perheiden ja läheissuhteiden moninaisuus, erilaiset perhemuodot ja useat erilaiset tavat elää perhe-elämää. Voidaankin todeta, että perhe ja perhesuhteet ydinperhettä laajemmin ymmärrettynä näyttävät analyysimme pohjalta nuorille aikuisille erittäin merkityksellisinä. Oma perhe, johon kuuluvat kirjoittaja, hänen puolisonsa ja heidän lapsensa, on tärkeä. Ydinperheellä on siis edelleen merkitystä. Toisaalta perheenjäseniksi voidaan lukea myös omat ja puolison vanhemmat sekä aikuiset sisarukset, ystäviä unohtamatta. Tuloksemme haastavatkin yksioikoista oletusta perhe- ja lä-

heissuhteiden yksilöllistymiskehityksestä (esim. Beck 1986; Beck & Beck-Gernsheim 2002). Yksilöllistymisteisissä ajatellaan perinteisten, yhteisöllisten ja annettujen perhesiteiden heikkenevän ja niiden sijaan erilaisten löyhien, itse valittujen sidosten yleistyvän. Tuloksemme eivät tyrmää tätä ajatusta täysin, sillä myös nuorten ajatuksissa heijastui osaltaan valitun perheen ajatus, mutta samanaikaisesti niissä edelleen näkyi yhteisöllisten ja annettujen perhesiteiden keskeisyys. Kiinnostava yksityiskohta kirjoituksissa on se, että yksikään kirjoittajista ei ajatellut elävänsä yksin ja jättävänsä perheen kokonaan perustamatta – nämä ovat ilmiöitä, joita yksilöllistymiskeskusteluissa saatetaan myös sivuta. Voi ajatella sukulaisuuteen ja parisuhteeseen nojaavien perhesiteiden säilyttävän paikkansa samalla, kun yksilöllistymiskehitys ja perhekäsityksen laajeneminen tuovat vapautta määrittellä itselle tärkeitä perheenjäseniä ja elää ”omannäköistä perhe-elämää”. Tällainen hybridi, jossa perhe on ydinperhe ja tiiviisti sen ympärille rakentunut sukulaisten – usein isovanhempien ja aikuisten sisarusten – ja mahdollisesti muiden läheisten verkosto, on perhetutkimuksellisesti kiinnostava. Vaikka ydinperhe korostuu varsinkin niissä kirjoituksissa, joissa käsitellään kirjoittajan omaa tulevaisuuden perhettä, ydinperheeseen voidaan sisällyttää asioita, jotka eivät rajoitu perinteiseen, teollisen ajan käsitykseen siitä, keitä ydinperheeseen kuuluu tai millainen on yleensä ydinperheen koostumus.

Nuorten omaa tulevaa perhettä vuonna 2033 käsittelevien kirjoitusten voi tulkita kuvastavan heidän toiveitaan ja ideaalejaan. Sinänsä nämä ajatukset omasta tulevaisuuden perheestä ovat realistisia. Esimerkiksi EU:n ja OECD:n tekemien tulevaisuutta koskevien analyysien perusteella tällaisia perheitä on 2030-luvullakin, joskin niiden suhteellinen osuus tulee pieneneään. Toisaalta on todennäköistä, ainakin perhetilastojen ja perheiden tulevaisuutta käsittelevien analyysien perusteella arvioituna, että aivan kaikista aiheesta kirjoittaneet eivät tule perustamaan omaa perhettä tai hankkimaan – tai saamaan – lapsia. On myös mahdollista – ja tilastojen

valossa todennäköistä – että osa perheen perustaneista ja lapsia hankkineista eroaa. Joskus oma perustettu perhe ja perheideaali kohtaavat, joskus eivät. Tulkinnoissamme on huomioitava myös se, että vastaajien ajatuksissa perhemäärittelyjen taustalla voi elää perheen rinnastaminen kotitalouteen. Kirjoitelmaohjeistuksessa ei eritelty tarkemmin oletettavia perheestä vaikkapa saman katon alla elävänä yksikkönä. Kuitenkin perhe voidaan käsittää myös asumisen kautta kotitaloudeksi. (Esim. Yesilova 2009, 25–26.)

Kertomukset perheistä vuonna 2033 avaa laajemmin perheiden moninaisuutta yhteiskunnassa kuvaamalla erilaisia perhemuotoja ja laajentuvaa ymmärrystä ydinperheestä. Moninaisuuden rinnalla näkyy realismi esimerkiksi siinä, millä todennäköisyydellä liitot päättyvät eroon. Nuorten kuvaukset lähipiiriin perheiden moninaisuudesta saavat tukea tilastoista, sillä esimerkiksi Tilastokeskuksen (2017) tietojen mukaan joka kymmenes lapsiperhe on uusperhe ja joka viides yhden vanhemman perhe, kun taas aviopari ja lapsia -perheiden määrä on jatkanut vähenemistä. Toisaalta puolisoista ja heidän lapsistaan muodostuva perhe näyttyy edelleen vastaajien joukossa yleisesti visioituna perhemuotona, joka perhetilastojen perusteella arvioiden saattaa aivan hyvin myös toteutua.

Nuorten oman perheen määritelmiä on kiinnostavaa verrata esimerkiksi aiemmissa verkostokarttatutkimuksissa saatuihin tuloksiin moninaisista tavoista hahmottaa perhettä (Jokinen ym. 2013, 186–187; Jokinen & Pirskanen 2015). Vaikka perhe voi pohjautua vanhempien ja lasten keskinäisiin suhteisiin ja läheisyyteen, rajat perheenjäsenten, sukulaisten ja muiden tärkeiden ihmisten välillä ovat usein liukuvia ja liikkuvia. Perheen rajat vaihtelevat myös esimerkiksi elämäntilanteen tai sen, keneltä kysytään, mukaan.

Nuorten aikuisten kirjoitelmissa perheiden moninaisuuden ja perhe- ja läheissuhteiden joustavuuden lisääntyminen näyttävät pääosin positiivisina kehityskulkuina. Huolta kirjoitelmissa herätti puolestaan muun muassa ilmastomuutos, syntyvyyden lasku, ikääntyvien

asema perheessä ja lapsiperheköyhyys. Vastaavia huolia on noussut esiin myös aiemmissa tutkimuksissa (Nätkin 2018). Muutosta korostavien kehityskulkujen lisäksi kertomukset alleviivasivat myös perhesuhteiden jatkuvuuksia, kuten perhesuhteiden merkitystä ihmiselle tärkeinä suhteina myös jatkossa. Monien perhetutkijoiden esittämä ajatus perhesuhteista yhtenä merkittävimmistä suhteista ihmisen elämässä on aineistossamme siis vahvasti esillä (Sevón & Notko 2008; Smart 2007); aineistossamme nämä perhesuhteet saavat sekä verisiteiden, saman talouden jakavien ihmisten kuin laajemmin subjektiivisesti määriteltyjen perhesuhteiden muotoja.

Tuloksemme kuvaavat, kuinka perhe näytetään jatkuvuuksien kautta erityisesti silloin, kun nuoret aikuiset kirjoittavat omista tulevaisuuden perheistään. Perhesuhteisiin liittyvät kulttuuriset odotukset rakkaudesta, kestävästä avio- ja avoliitosta ja lasten hankkimisesta näyttävät elävän vahvoina myös tämän päivän nuorten aikuisten ajatuksissa. Tulosta voi tulkita myös siitä näkökulmasta, että oman elämäntarinan ja tulevaisuuden visioiden rakentaminen jatkuvuuksien kautta – myös perhesuhteiden osalta – lienee nuorille tärkeää (ks. esim. Negele & Habermas 2010). Puhe muutoksesta korostui puolestaan silloin, kun perheen tulevaisuutta pohdittiin yleisemmällä yhteiskunnallisella tasolla.

On vaikea sanoa, onko ero kirjoittajan omaa tulevaisuuden perhettä koskevien ajatusten ja hänen tulevaisuuden perheitä yleensä koskevien ajatustensa välillä merkittävä vai ei. Kirjoituksemme alussa totesimme, että 1900-luvulla elettiin pitkään tilanteessa, jossa väestötasoiset perheilmiot olivat homogeenisessa suhteessa siihen, millaisia perheitä ihmiset arvostivat ja millaisissa perheissä he elivät – ja todennäköisesti halusivatkin elää. Kirjoitustehtäväämme vastanneiden milleniaalien kohdalla tilanne on toisin: kirjoittaessaan omasta perheestään he kirjoittavat ydinperhepainotteisesti, myönteillen teollisen yhteiskunnan perhekäsityksiä, mutta siirtyessään käsittelemään tulevaisuuden

perhesuhteita väestötasolla muun muassa perheiden moninaistuminen ja ydinperheideologian rapautuminen nousevat keskiöön. Minun perheeni eroaa perheistä yleensä. Toisaalta, kuten olemme todenneet, osa kirjoittajista laajentaa ydinperheen käsitettä esimerkiksi niin, että vanhemmat voivat olla samaa sukupuolta tai niin, että perhe laajenee läheisten ja sukulaisten verkostoksi, jonka keskellä tosin ydinperhe edelleen on. Näissä kirjoituksissa käsitykset omasta perheestä ja perheistä yleensä lähenevät toisiaan.

Tuloksiamme tulkittaessa on syytä huomioida, että aineistomme piirtää kuvaa perheiden tulevaisuudesta valikoituneen ja erityisen ryhmän – milleniaaleihin kuuluvien yhteiskunta- ja käyttäytymistieteitä opiskelevien yliopisto-opiskelijoiden – kuvaamana. Tämä ryhmä on sekä korkeammin koulutettu kuin nuoret aikuisten keskimäärin ja myös keskimääräistä useammin lähtöisin perheestä, jossa vanhemmat ovat korkeasti koulutettuja. Heterogeenisemmän tai toisenlaisen vastaajajoukon tuottamat perhekuvaukset saattaisivat siis poiketa tämän aineiston tuottamasta kuvasta. Näistä rajoituksista huolimatta tutkimuksemme luo esimerkiksi nuoris- ja perhetutkimukselle ja päätöksentekoon tärkeää ymmärrystä nuorten perhekäsityksistä ja -toiveista. Tutkimuksellisesti kiinnostavaa olisikin toteuttaa säännöllisin väliajoin vastaava kirjoitelma-aineiston keruuta, jotta voitaisiin hahmottaa mahdollisia muutoksia nuorten perhekäsityksissä ja tarkastella yhteiskunnallisten kehityskulkujen heijastumia niihin.

VIITTEET

- 1 Artikkelin kirjoittavat ovat osallistuneet analyysin tekemiseen ja artikkelin kirjoittamiseen yhtäläisellä panostuksella ja jakavat ensimmäisen kirjoittajan aseman.

LÄHTEET

- Aarnio, Kiia & Kallinen, Kati & Kylmä, Jari & Solantaus, Tytti & Rotkirch, Anna (2017) *Sateenkaariperheiden lasten ja nuorten hyvinvointi ja kokemukset*. Helsinki: Väestöliitto.
- Adoptiolaki (22/2012).
- Alakärppä, Outi & Sevón, Eija & Rönkä, Anna (2020) Perheen perustamisen odotukset nuorten lapsettomiin naisten elämänsä. *Yhteiskuntapolitiikka* 85 (1), 5–16.
- Anttonen, Anneli & Sointu, Liina (toim.) (2006) *Hoivapolitiikka muutoksessa*. Helsinki: Stakes.
- Beck, Ulrich (1986) *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in einer andere Moderne*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elizabeth (2002) *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.
- Bengtson, Vern & Rosenthal, Carolyn & Burton, Linda (1990) Families and ageing: Diversity and heterogeneity. Teoksessa Robert Binstock & Linda George (eds) *Handbook of aging and the social sciences*. New York: Academic Press, 263–287.
- Berger, Arthur Asa (2017) Introduction. Teoksessa Arthur Asa Berger (ed.) *Cultural Perspectives on Millennials*. London, New York etc.: Palgrave Macmillan, 1–10.
- Carr, Deborah & Moorman, Sara (2011) Social Relations and Aging. Teoksessa Richard Settersten & Jacqueline Angel (eds) *Handbook of Sociology of Aging. Handbooks of Sociology and Social Research*. New York: Springer, 145–160. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-7374-0_10
- Carr, Deborah & Moorman, Sara M. (2005) Social Relations and Aging. Teoksessa Richard A. Settersten, Jr. & Jacqueline L. Angel (eds) *Handbook of Sociology of Aging*. New York & Dordrecht & Heidelberg & London: Springer, 145–160.
- Castrén, Anna-Maija (2014) Konfiguraationäkökulma perheeseen. Teoksessa Riitta Jallinoja & Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 139–166.
- Chambers, Deborah (2012) *A Sociology of Family Life. Change and Diversity in Intimate Relations*. Cambridge: Polity Press.
- Charles, Nickie & Davies, Charlotte A. (2008) My Family and Other Animals: Pets as Kin. *Sociological Research Online* 13 (5). <http://www.socresonline.org.uk/13/5/4.html>
- Eskola, Jari & Karayilan, Sanna & Kaski, Terhi & Lehtola, Tiina & Mäenpää, Tiina & Nishimura-Sahi, Oshie & Oede, Anu-Maarit & Rantanen, Mari & Saarinen, Sirkku & Toivikko, Päivi & Valtonen, Marianna & Wallin, Anna (2017) Eläytymismenetelmä 2017. Ohjeita ja kokemuksia menetelmästä kiinnostuneille. Teoksessa Jari Eskola & Tiina Mäenpää & Anna Wallin (toim.) *Eläytymismenetelmä 2017: Perusteema ja 11 muunnelmaa*. Tampere: Tampere University Press.
- Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (2016) Families in the Future: The Stories of Finnish students. *Journal of Comparative Family Studies*. Special Issue: Reshaping Families in Northern Europe. Volume XLVII, Winter, Number 1, 27–44.
- Forsberg, Hannele & Timonen, Virpi (2018) The future of the family as envisioned by young adults in Ireland. *Journal of Youth Studies* 21 (6), 765–779.
- Golombok, Susan (2015) *Modern Families. Parents and Children in New Family Forms*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Harper, Sarah (2005) Grandparenthood. Teoksessa Malcolm L. Johnson (ed.) *The Cambridge Handbook of Age and Aging*. Cambridge: Cambridge University Press, 422–428.
- Huusko, Jukka (2018) Hälyttävä varoitus: Ilmastoa lämmittävien kasvihuonekaasujen määrä rikkoi uuden ennätyksen. *Helsingin Sanomat* 22.11.2018.
- Härkönen, Juho & Bernardi, Fabrizio & Bortien, Diederik (2017) Family Dynamics and Child Outcomes: An Overview of Research and Open Questions. *European Journal of Population* 33, 163–184. <https://doi.org/10.1007/s10680-017-9424-6>

- Jokinen, Kimmo (2014) Nykynuoret ja siirtymät aikuisuuteen. Teoksessa Kaisa Vehkalahti & Leena Suurpää (toim.) *Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*. Nuorisotutkimusverkoston/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 152. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 250–271.
- Jokinen, Kimmo & Kuronen, Marjo (eds) (2011) Research on Families and Family Policies in Europe: Major Trends. Teoksessa Uwe Uhlenhorff & Marina Rupp & Matthias Euteneuer (eds) *Wellbeing of Families in Future Europe. Challenges for Research and Policy*. Creative Commons, Familyplatform – Families in Europe, volume 1, 13–118.
- Jokinen, Kimmo & Malinen, Kaisa & Pirskanen, Henna & Moilanen, Sanna & Rautakorpi, Sonja & Harju-Veijola, Minna & Norko, Marianne & Kuronen, Marjo (2013) Lapset kertovat perheestä – mitä kuulemme? Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus, 175–197.
- Jokinen, Kimmo & Pirskanen, Henna (2015) Verkostokartta ja aikajana lasten moninaisten perhesuhteiden tutkimisessa. Teoksessa Marleena Mustola & Johanna Mykkänen & Marja Leena Böök & Antti-Ville Kärjä (toim.) *Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 170, Tiede. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 46–54.
- Karvonen, Sakari & Salmi, Minna (toim.) (2016) Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Työpöytä 30/2016. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kervinen, Elina & Luukka, Teemu (2019) Näin poliitikot kommentoivat syntyvyyden vähenemistä: ”Elintason ylläpitäminen tulee olemaan erittäin suurissa vaikeuksissa”. *Helsingin Sanomat* 30.9.2019.
- Kokkonen, Yrjö (2019) Viime vuosi oli ilmastohistorian neljänneksi lämpimin. YLE Uutiset 7.1.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10585308>. (Viitattu 13.2.2020.)
- Kuronen, Marjo (2014) Perheen ideologinen tuottaminen. Teoksessa Riitta Jallinoja & Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 81–98.
- Laki avioliittolain muuttamisesta (156/2015)
- Lambert, Nathaniel & Stillman, Tyler & Baumeister, Roy & Fincham, Frank & Hicks, Joshua & Graham, Steven (2010) *Family as a salient source of meaning in young adulthood*. *The Journal of Positive Psychology* 5 (5), 367–376.
- Lowenstein, Ariela (2005) Global Aging and Challenges to Families. Teoksessa Malcolm L. Johnson (eds) *The Cambridge Handbook of Age and Aging*. Cambridge: Cambridge University Press, 403–412.
- Mason, Jennifer & Tipper, Becky (2008) Being Related: How children define and create kinship. *Childhood* 15 (4), 441–460.
- Miettinen, Anneli (2015) *Miksi syntyvyys laskee? Suomalaisten lastensaantiin liittyviä toiveita ja odotuksia*. *Perhebarometri 2015*. Katsaus E49/2015. Helsinki: Väestöliitto.
- Morgan, David H. J. (1996) *Family Connections. An Introduction to Family Studies*. Cambridge & Oxford: Polity Press.
- Negele, Alexa & Habermas, Tillman (2010) Self-continuity across developmental change in and of repeated life-narratives. Teoksessa Kate McLean & Monisha Pasupathi (eds) *Narrative Development in Adolescence: Creating the Storied Self*. New York: Springer, 1–22.
- Nätkin, Ritva (2018) Perheen ja sukulaisuussuhteiden tulevaisuusvisiot. *Gerontologia* 32 (3), 197–208.
- OECD (2011) *Doing better for families*. Paris: OECD Publishing.
- Pahl, Ray & Pevalin, David J. (2005) Between family and friends. A longitudinal study of friendship and choice. *The British Journal of Sociology* 56 (3), 433–450.
- Rissanen, Antti (2016) Perhemuodon yhteys nuorten hyvinvointiin ja riskikäyttäytymiseen. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (3), 247–259.

- Ritala-Koskinen, Aino (2001) *Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D38. Helsinki: Väestöliitto.
- Sevón, Eija & Notko, Marianne (2008) Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Palmenia, 13–26.
- Smart, Carol (2007) *Personal Life. New directions in sociological thinking*. Cambridge: Polity Press.
- Smith, Dorothy E. (1993) SNAF. Standard North-American Family as an Ideological Code. *Journal of Family Issues* 14 (1), 50–65.
- Suitor, J. Jill & Sechrist, Jori & Gilligan, Megan & Pillemer, Karl (2011) Intergenerational Relations in Later-Life Families. Teoksessa Richard A. Settersten Jr. & Jacqueline L. Angel (eds) *Handbook of Sociology of Aging*. New York & Dordrecht & Heidelberg & London: Springer, 161–178.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2017) Perheet [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. (Viitattu 18.10.2019.) http://www.stat.fi/til/perh/2017/perh_2017_2018-05-25_tie_001_fi.html
- Särkelä, Elina & Suoranta, Juha (2016) Nuorten tulevaisuuskertomukset ja refleksiivinen oppiminen. *Nuorisotutkimus* 34 (3), 19–38.
- Thomson, Elizabeth & McLanahan, Sara (2012) Reflections on “Family Structure and Child Well-Being: Economic Resources vs. Parental Socialization”. *Social forces; a scientific medium of social study and interpretation* 91(1), 45–53. <https://doi.org/10.1093/sf/sos119>
- Treas, Judith & Marcum, Christopher Steven (2005) Diversity and Family Relations in an Aging Society. Teoksessa Malcolm L. Johnson (eds) *The Cambridge Handbook of Age and Aging*. Cambridge: Cambridge University Press, 131–141.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Väestön ennakkotilasto (2020) Tammikuu. Tilastokeskus.
- Widmer, Eric (2010) *Family Configurations: A Structural Approach to Family Diversity*. Farnham: Ashgate.
- Yesilova, Katja (2009) *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.